

Ružica Masnikosa

Sava Severjeva v Jugoslovanskem dramskem gledališču

Sava Severjeva je bila igralka s sijajnim darom, neizmernimi izraznimi zmožnostmi, izjemno igralsko imaginacijo, velikim scenskim magnetizmom. Bila je bizarna, neulovljiva in nekako nepredvidljiva. Igralsko obrt je mojstrsko obvladala.

Igrala je v številnih jugoslovanskih gledališčih in povsod je pustila delček sebe, povsod je puščala bisere svoje umetniške osebnosti.

V Jugoslovansko dramsko gledališče je prišla iz Ljubljane z Bojanom Stupico. Za seboj je imela obsežen seznam vlog, s katerimi se je uveljavila. V tistem času, leta 1947, je bila Severjeva ženska pri štiridesetih, visoka, krhka, plavalasa, privlačna in skrivnostna. Oprijel se je je nimb usodne ženske, nemara zato, ker je bila telesno podobna Greti Garbo. Bila je izjemna oseba — enostavna v obnašanju, zapletena v svojem notranjem svetu; dama v pravem pomenu besede in obenem tovariš komunist.

Bila je članica Umetniškega sveta in prvakinja Jugoslovanskega dramskega gledališča, izjemno izobrazena in inteligentna, ženska z nekakšno posebno senzibilnostjo.

Na odru Jugoslovanskega dramskega gledališča je le delno pokazala sijaj svojega talenta. Članica te ustanove je bila od leta 1947 do 1952, torej le prvih pet let. V tem času je odigrala šest vlog.

Prva vloga Save Severjeve v prav tedaj odprtem Jugoslovanskem dramskem gledališču je bila vloga Jelene Andrejevne v Stričku Vanji A. P. Čehova pod režijskim vodstvom Bojana Stupice. To žal ni bila »njena« vloga; Jelena je igrala kot odvečno, razvajeno in zagonetno žensko. Manjkalo ji je prave ruske enostavnosti in pristrčnosti, tiste povsem ruske žalosti in topline. V razmerju do Astrova je bila bolj zapeljiva, manj pa plašna in sramežljiva, kot smo pričakovali. Bila je tudi starejša od Jelene Andrejevne, ne po videzu, marveč zaradi izkušenosti.

Z eno besedo, superiorna, samozavestna, zapeljiva in malce nervozna Jelena Andrejevna. Ob robustnem Astrovu M. Živanovića se je torej znašla tudi taka Jelena Andrejevna. Kritika je to predstavo sprejela rezervirano, vendar bolj zaradi režije Bojana Stupice.

»Jelena (Sava Severjeva) je predstavljena kot zapeljivka, ki z nepremagljivostjo svoje lepote razburka odnose med moškimi, ti pa se zaradi njene

Sava Severjeva kot Panova v drami Ljubov Jarovaja

usodne osebnosti spopadajo — vendar je s tem odvrčala pozornost občinstva tako od svoje lastne tragike, ki jo v besedilu dostojanstveno prenaša, kot tudi od tragičnega položaja ljudi v družbeni situaciji, ki jo je opisal Čehov, v kateri propadajo darovi, lepota, poezija življenja, resnična občutja in pravice človečnosti.«

Velibor Gligorić: Razprava ob prvih
treh predstavah Jugoslovanskega
dramskega gledališča, 13. julij 1948
(Književne novine)

»Tu učinkuje ona (Jelena Andrejevna) v svojem neizživetem, a imperativnem seksu kot ženska ‚vamp‘ — in tako se manifestira. Sava Severjeva ima po naravi svojega talenta predilekcijo za tak odrski tip, vendar sem prepričan, da je tudi njen talent zelo elastičen in da bi lahko lik te ženske upodobila bolj plemenito in pozitivno, če bi jo režiser tako usmeril. Po mojem izhaja taka Jelena Andrejevna iz koncepcije režiserja.«

Milan Bogdanović: Razprava ob
prvih treh predstavah
Jugoslovanskega dramskega gledališča
13. julij 1948 (Književne novine)

*Sava Severjeva kot Alice
Langdon v drami
Globoko so korenine*

Čeprav je režiserjeva koncepcija še tako odstopala od naših predstav o Čehovu, je Sava Severjeva celo s to neuspelo vlogo pokazala, da je igralka velikega formata.

Drugo vlogo je odigrala v Sheridanovi Šoli za obrekovanje v režiji Mata Miloševića. Vlogo Lady Sneerwell je igrala artificialno v najboljšem pomenu te besede, lahkotno, ležerno. Bila je to vloga, oblikovana s pomočjo zunanjih sredstev. Predstava ni doživela veliko izvedb in ni pomenila kakega vidnejšega uspeha Jugoslovanskega dramskega gledališča. O njej so tudi malo pisali.

Vloga Panove v delu Ljubov Jarovaja Konstantina Trenova v režiji Bojana Stupice je bila prava vloga za Savo Severjevo in odigrala jo je prav maestralno. Izjemno kompleksna vloga s spremembami razpoloženja in gradacijami: od poslušne, poslovne, zaprte ženske do spretne špijonke in zapeljivke, ki izkorišča svojo privlačnost. Izžarevala je nekaj dekadentnega, nekaj minulega, pregrešnega in privlačnega.

V spopadih z Ljubo Jarovajem je bila zvita in podla, mehka in ostra, pripravljena na solze in laž, pri čemer je z glasom nakazovala tako obljubo kot grožnjo in zvajala ta dvoboj stališč na ženski obračun. Njena Panova ni bila

le sovražnik in vohun, marveč tudi privlačna ženska z velikimi pretenzijami. Severjeva je imela nekakšno čudno moč, da je mimo teksta in podteksta zapustila v gledalčevem vtisu še »nekaj«, tisto »nekaj«, česar človek noče analizirati, da ne bi pokvaril, razblinil iluzije, na kateri temelji gledališče.

To »nekaj« je trajalo od trenutka, ko se je pojavila na odru, pa do konca predstave. Morda je bila to drobna vibracija v njenem temnem glasu, v popolni artikulaciji, nemara je bilo kaj v očeh, ki so se znale zabliskati v temi in ošiniti ne le partnerja, marveč tudi občinstvo, morebiti kaj na bledem, ozkem, finem in inteligentnem obrazu. Na vsak način je bilo čutiti nenavaden fluid in vzdušje nekakšnega trepetaja, ki je neulovljiv, nedefiniran, vendar je tu.

Kot igralka z veliko umetniško ekspresivnostjo je bila Severjeva mojster psiholoških premolkov. Kadar je občinstvu zaradi napetosti že skoraj zastajal dih, je mirno, skoraj hladno spregovorila in razrešila prizor. Takšni so bili vsi prizori z Groznojem (B. Pleša). Njena Panova je imela vse komponente negativnega lika, ki ga je ona z vsem svojim bitjem branila in obranila.

V negativnih likih je zmeraj iskala človeške dimenzije, v pozitivnih pa slabosti. Človeška dimenzija Panove je bila njena ljubezen do belogardista Jarovaja.

Sava Severjeva kot Natalija Petrovna v drami Mesec dni na kmetih

Kritike o tej vlogi so bile zvečine polne superlativov:

»Sava Severjeva je domala virtuožno obvladala enega najbolj kompliranih in najbolj reliefnih likov v drami. Z zanesljivo držo, niansiranim zvokom besede, z gesto in mimiko je oblikovala vse prelive v vedenju te ženske. Pokazala je, da se zna izogniti kalupu usodne ženske, ki ji ga vsiljuje naša gledališka praksa, čeprav tudi ta lik sam na sebi ni daleč od te šablone.«

Milan Bogdanović
(Književne novine)
1. februar 1949

Za vlogo Panove je Sava Severjeva leta 1949 dobila Zvezno nagrado.

V ameriškem delu Globoko so korenine A. D'Usseauja in J. Gowa pod režijskim vodstvom Tomislava Tanhoferja je Sava Severjeva superiorno in z lahkoto igrala lik starejše senatorjeve hčerke Alice Langdon. To je bila več kot korektno odigrana vloga z mnogimi niansami, intelektualno umirjena, brez velikih gest in zunanjih manifestacij, notranje tenko stkan lik.

Kritika je o tej vlogi pisala zelo pohvalno:

»Sava Severjeva je na odru uspešno uresničila lik Alice Langdon, ki se odlikuje z velikim razponom lastnosti: iz ‚humane‘ pokroviteljice ‚svojega črnca‘ se značilno dvolično razvije v žensko, ki je najbolj zagrizen egoist, če je ogrožena njena lastnina... S svojo dobro zastavljeno vlogo, v kateri je učinkovala kot realno, življenjsko nasprotje mlajše sestre Genevre, je širila podlago temeljnega konflikta v tem delu... Ob tem, ko je razvijala svoj lik lastnice sužnjev, njena vloga ni bila zamegljena s psihoanalitičnimi poudarki, ki bi jih besedilo celo dopuščalo, prav tako pa ni bila skaljena, obremenjena z njenimi dosedanjimi igralskimi stvaritvami.«

Radmila Bunuševac
(Politika)

Severjeva je zelo subtilno upodobila Natalijo Petrovno v delu Mesec dni na kmetih I. S. Turgenjeva pod režijskim vodstvom Dimitrija Kostarova, vlogo, ustvarjeno iz nevidnih ženskih vibracij polnih podteksta. Nemara ji je manjkalo ruske enostavnosti in spontanosti, kajti Severjeva je bila pač ženska drugačne ubranosti, nagnjena k intelektualiziranju, zato so vsi spontani impulzi učinkovali zadržano in nekolikanj prenapeto, pretirano. Jelena Andrejevna in Natalija Petrovna sta imeli v interpretaciji Sava Severjeve skupni imenovalec: poleg skoraj enake usode — neuresničene ljubezni — sta bili obe pasivni, muhasti, brez spontanosti in topline, zaradi česar nista odrsko polno zaživeli.

»V interpretaciji glavne vloge, Natalije Petrovne, je prvakinja Jugoslovskega dramskega gledališča Sava Severjeva, igralka s čisto drugačno umetniško individualnostjo, pokazala resnično željo, da bi svojo vlogo izoblikovala skladno z zahtevami režiserja in celotnega ansambla, v čemer je na trenutke docela uspela. Ko je skušala obvladati izredno obsežen tekst, poln najsubtilnejših intonacij, je Sava Severjeva v interpretaciji podteksta, ki je v tem delu ponekod še bogatejši kot beseda sama, poudarjala nekatere elemente, ki so tej osebnosti tuji (zapeljivost, premišljenost, določeno intelektualno hladnost in ostrino). Njena Natalija Petrovna — pisatelj si jo je zamislil kot žensko

Prizor iz Kralja Leara

čistega in plemenitega srca, ki hlepi, zaslužjena od nepričakovane ljubezni do študenta Beljajeva, po osebni sreči in se zaman poskuša osvoboditi pritiska svojega okolja — ni zmeraj zbujala pomilovanja gledancev, Severjeva pa tudi s svojo igro ni prispevala, da bi občinstvo obsodilo okolje, ki tako žensko onemogoča in maliči.»

Radmila Bunuševac
(Politika)

Prva Shakespearjeva tragedija na odru Jugoslovanskega dramskega gledališča je bila Kralj Lear v režiji Mata Miloševića, vlogo Goneril pa je igrala Sava Severjeva. To je bila sijajna igralska stvaritev, porojena iz cesarstva mračnih sil, v katerem je zlo tolikšno, da po svojih dimenzijah zadobi tragično podobo. Sava Severjeva je to monstrozno žensko, iz katere z neverjetno silovitostjo bijejo zlo, pohlep in hudobija, odigrala kraljevsko. To je bila povsem nova Severjeva, grozljiva in mogočna v zlu in vsa v imperativu. Njen sicer lepi baržunasti glas je zvenel divje, rezko in ostro. Velika igralska imaginacija ji je pomagala, da pokuka v brezno Dantejevega pekla, od koder je izvlekla ta grozni lik z grimaso zla na obrazu. Iz oči so ji sevali bliski. Izžarevala je veliko notranjo ekspresijo. Zdelo se je, da je gledalce vznemirjala bolj, kot je bila sama vznemirjena.

Lik Goneril, mogočne in surove Learove hčere, ki jo je zlo odtujilo svetu, sodi med antologijske vloge Save Severjeve, pa tudi sam po sebi terja posebne študijo.

Sava Severjeva se je s to vlogo poslovila od Jugoslovanskega dramskega gledališča.

Med vsemi šestimi vlogami, ki jih je Severjeva odigrala na odru Jugoslovanskega dramskega gledališča, sta brez dvoma najpomembnejši vlogi Panove in Goneril, čeprav so v zgodovini tega gledališča pomembne tudi druge štiri. Skupno tem tako različnim vlogam je bilo to, da je bila Severjeva velik mojster prizorov, ki kar vrejo od intenzivnosti, medtem ko je sama ohranila navidezno mirnost, skoraj hladno superiornost in gotovost.

Hkrati s to mirnostjo se je s tenkim notranjim tkanjem razvijal lik, nabit s strastmi, ki so pri občinstvu izzivale poplavo močnih vtisov. Njene vloge so bile sinteza občutene, nekolikanj nevrotične senzibilnosti in rezke lucidne inteligence. V njeni igri meja med razumom in srcem ni bila ostro zarisana. Vse izlive emocij je razum diskretno ustavljal, kot je hladno razsojanje zmeraj dohitevalo divje in zadihano bitje srca . . .

Ironija je bila stalna spremljevalka igre Save Severjeve. Kot da bi se nekolikanj odmaknila od same sebe in vse skupaj pogledala iz ironičnega zornega kota. Bila je igralka z izjemnim občutkom za sceno, z izkušnjami, spominom. Imela je tremo, krize, poznala je paniko zaradi odgovornosti do občinstva. Vloge, ki jih je imela rada, je igrala skrajnje zavzeto in se v njih do konca predajala liku. Vloge, ki jih ni imela tako rada, je igrala profesionalno in z veliko mero odgovornosti, ne glede na to, ali so se ji upirale.

Izjemno je znala nositi gledališki kostum. Z neprimerljivo eleganco si je ovijala svoje znamenite šale in pasove; v vsakem trenutku je vedela, kaj naj počne s seboj, z rokami, s telesom, z glasom. Njen glas je zmožel izredne modulacije, od tihega šepeta iz globokih registrov do ostrih višin »forteja«. Ta inštrument je obvladala bravurozno.

Nekaj čudovite umetnice Save Severjeve, sijajne in migotave osebnosti, je ostalo — kljub kratkemu bivanju v Jugoslovanskem dramskem gledališču in kljub efemernosti tega tako privlačnega in tako nemirnega poklica — zapisano v analih gledališča, v trenutkih, ujetih na fotografijah in v trajnem spominu občinstva, ki jo je videlo.

Ni imela sreče, da bi v Jugoslovanskem dramskem gledališču zaigrala svojega pisatelja — Krležo. Ni utegnila. Beograjski publiki pa se je vendarle odkupila s svojo neponovljivo Lauro na odru Narodnega gledališča.

Sava Sever, une des personnalités le plus importantes parmi les acteurs de l'histoire du théâtre slovène et celui yougoslave, était dans les années 1947—1952 l'actrice principale du théâtre dramatique yougoslave qui venait d'être ouvert à Belgrade. L'article parle de six premiers rôles féminins que'elle avait interprétés pendant cette période à la scène du théâtre cité. On essaie aussi à définir les caractéristiques de sa technique d'actrice. L'auteur constate que cette actrice s'est distinguée par son intelligence et par sa sensibilité particulière, par son grand talent d'actrice ainsi que par sa capacité extraordinaire de dominer la scène. Elle avait un talent spécial pour l'interprétation des personnages soit-disant négatifs (p. e. Panova dans l'ouvrage »Ljubov Jarovaja« de Konstantin Trenev ou Goneril dans la tragédie de Shakespeare »Le Roi Lear«) avec lesquelles elle développa et démontra au maximum son brillant talent. Une de ses qualités particulières, c'était une certaine distance ironique avec laquelle elle enterprait ses rôles, car ce fut justement à l'aide de cette distance qu'elle réussit à établir le rapport juste entre l'émotionnel et le rationnel ce qui lui apporta, à part son sens de responsabilité professionnelle avec lequel elle faisait son travail, la place qu'elle mérite.